

אולם אם חלילה, אם אותו כסף, או אותו שפע שקיבל, משמש לו לדברים לא טובים, הרי שעליו לדאוג, שמא מבקש הקב"ה ליתן לו שכרו בעולם הזה כדי שחלילה לא יקבל שכרו בעולם הבא עכ"ד.

★★

בגמ': בתוהא על הראשונות.

הגה"ק ר' אלחנן וסרמן זצ"ל - הי"ד בקובץ מאמרים (מאמר על התשובה ד' כג) כותב, דמהגמ' כאן מבואר, דבתוהא על הראשונות כשמתחרט על כל הטובות שעשה איבד את זכויותיו, אם כן מבואר דחרטה עוקרת מצוות, ועל כרחין מצד הדין. לפי זה יש להבין מדוע לא תועיל חרטה מצד הדין לעקור עבירות עד שנזקקים אנו לחסד השי"ת ורחמיו ש"תשובה" תעקור העוונות.

וכתב בקובץ מאמרים שם: "ושאלתי דבר זה מכ"ק מרן בעל חפץ חיים זצ"ל, והשיב דבתשובה מאהבה הא דעוונות נעשו לו זכויות הוא לפנים משורת הדין, ותשובה מיראה אינה בכלל תוהא על הראשונות, שהרי אינו מתחרט על המעשה עצמו, אלא שמתירא מן העונש, ואילו היה העונש נמחל לו לא היה מתחרט כלל על המעשה עכ"ל"ק.

★★

והגר"א וסרמן זצ"ל עצמו כתב לתרץ בזה על פי דברי רבינו הרמח"ל בספרו דרך ה' (ח"א פ"ד אות ז') שהביא שבכל מצווה יש שני דברים, הראשון התועלת והתיקון הנעשה מן המצווה אשר בשביל זה הקב"ה ציוה לעשותה, כי לכל מצווה יש טעם ותועלת וכמו שהאריך הרמב"ן ז"ל במצות שילוח הקן [דברים כ"ב ו'], ובשביל זה היה ראוי לעשות המצוות אפילו אם לא נצטוו עליהן, ועל כן קיימו האבות את התורה קודם שנצטוו עליה מפני שהבינו התועלת והתיקון מזה.

והר"ב השני שיש במצוות הוא, ש-אחרי שנצטוינו לקיים המצוות, הוא ענין בפני עצמו לקיים את ציווי השי"ת, וכמו כן בעבירה ישנן שני העניינים ההם, היינו הטעם אשר בשבילו הוזהרנו שלא לעשות המעשה ההוא, ובשביל זה היה ראוי למנוע מלעשות המעשה אפילו בלא אזהרה, ועכשיו שנצטוינו צריך להימנע שלא לעבור על אזהרת הקב"ה.

ונראה דהא דאמרו שהתוהא על הראשונות איבד זכויותיו, היינו חלק השני מה שקיים ציווי השי"ת, אבל התיקון שנעשה מכל מצוה שקיים, זה לא נאבד כלל על ידי חרטתו, ונשאר כאינו מצווה ועושה. וכמו כן הדבר לענין עבירה שהחרטה מועילה לעקור מה שעבר על ציווי השי"ת, אבל הקילקול וההפסד שיצא מהמעשה עצמו זה אינו נעקר מצד הדין על ידי חרטה, ורק לפנים משורת הדין נמחק העוון לגמרי על ידי תשובה עכ"ד.

★★

כתב הגאון ר' יצחק דוד אלטר שליט"א:

נראה דיש ליישב את קו' הגרא"ו בג' פנים.

א. י"ל דמצד שורת הדין אין כח בתהיה ע"י הראשונות לאבד זכויות או חובות, אולם כיון שהקב"ה חפץ בתשובת רשע הי' מן הטובות שהטיב לברואיו שע"י תוהא על הראשונות יאבד מה שעשה, ומ"מ גם במצוות נאבד ע"י תהיה, דאל"כ לקתה מדת הדין.

ב. י"ל דתהיה הוי כעין מחילה מצדו ומחילה מהני רק לזכויות אך לא לחובות שהוא חייב, ולכך הי' זה מן הטובות שהטיב ד' לפנים משוה"ד שמועיל חרטה ותשובה גם למחוק חובותיו.

ג. י"ל דאף דתהיה מהני מצד הדין היינו לבטל מה שעשה, אך עדיין במה ישלים אם חסר, כגון במ"ע שחסר ולא למד או לא עשה קידוש בשבת וע"ז הוא הטובה לפנים משורת הדין דמועיל תשובה. ויש להאריך בזה עוד.

★★

בקר"א דיחזקאל (ל"ג י"ב) דכתיב "צדקת הצדיק לא יצילנו ביום פשעו" דילפינן מזה שבתוהא על ראשונות איבד כל זכותיו, כתיב בהמשך (שם כ') ואמרתם לא יתכן דרך ד', איש כדרכיו אשפוט בית ישראל, וביאר הגאון ר' יחזקאל אברמסקי ז"ל בחזון יחזקאל (סופ"א קידושין) שבני ישראל טוענים אמאי אבד הוא כל זכויותיו במחי יד שתהיה על הראשונות, הרי לפחות הי' צ"ל מחצה עונות ומחצה זכויות.

ועל זה בא המענה "איש כדרכיו אשפוט" כל אדם נשפט כפי אשר הוא מעריך את מצוותיו, ואדם זה שתוהא על